

REDACTIA
și ADMINISTRAȚIA:
Deák Ferenc-utca 35.

Articoli și corespondențe pentru publicare se trimit redacțiunii.

Concursuri, inserțiuni și taxele de abonament se sîmit administrațiunii tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

FORIE BISERICESCĂ-ȘCOLASTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECA.

ABONAMENTUL:

Pe un an 10 coroane.
Pe jum. an 5 coroane.

Pentru România și străinătate:

Pe un an 14 franci.
Pe jum. an 7 franci.

Telefon pentru oraș și comitat Nr. 266.

O poveste veche.

Un corb lacom a furat odată o bucată de caș și așezându-se comod pe o ramură de copac, eră pe aci să se apuce să-l devoreze cu deliciu, dacă bătaia lui Dumnezeu nu veniă pe loc să-l oprească. Vulpea cu un miros fin a simțit pe jupânul corb cu bucata aleasă în cioc; la moment s'a pos'at subț copacul cu prada și a început să facă complimente corbului cu capul sec. »Maestre« mi-e colossal de drag de tine și de mult nu am auzit vocea ta frumoasă, fă-mi deosebita plăcere și cântă, zise vulpea; și corbul căruia i-a năvălit în cap tot sângele de plăcerea titlului »maestre« s'a executat în mod nobil și a început să croncănească îngrozitor, scăpând bucata de caș din cioc. Atâta a așteptat vulpea, a mâncat cașul, i-a spus pe urmă corbului adevărul crud și s'a dus mai departe, lăsând pe închipuitul corb batjocorit și flămând.

Povestea aceasta veche a lui Esop despre corb și vulpe este de o deosebită valoare educativă, pentru că în dânsa ni-se arată și se biciuiește una din cele mai mari și mai funeste slăbiciuni omenești: *închipuirea*. E lucru cunoscut, că dușmănia, calomnia, invidia și alte pătimi omenești urâte scot din noi tot ce e bun și sănătos. Sufletul nostru la atacul acestor pătimi răspunde totdeauna cu maximumul puterilor sale, pe când laudelor și complimentelor făcute mai totdeauna cu intenții foarte dubioase, nu prea putem rezistă.

Cu cât va stă un popor sau o societate pe o mai modestă treaptă de cultură, cu atât mai mari ravagii și amărăciuni vor produce în sânul lor, laudele și complimentele speculante.

Fiește-care om simte cât e de înaltă sau scăzută temperatura corpului său și chiar așa ar fi de natural, ca ori și cine să știe cât îi plătește capul și inima, fără să-i spună altul și totuș, istoria cu bucata de caș se repetează de atâtea-ori în societatea omenească.

»Fericiti cei săraci cu duhul, că acelora este împărăția lui Dumnezeu« zice Domnul nostru Isus Hristos; dar oamenii în loc să-și dea silință

să pătrundă înțelesul profund al acestor cuvinte, le-au dat în mod ușuratic o interpretare ordinară, numind »săraci cu duhul« pe oamenii neghiobi. Dară chiar din contră »săraci cu duhul« se pot numi oamenii cei mai aleși și sănătoși la suflet.

A fi sărac cu duhul însemnează să cunoști starea adevărată a sufletului tău, să afirmi singur, că mintea ta e încă destul de săracă în judecați înțelepte, să vezi sigur, că simțirea ta e încă îngustă și ordinară, să admiți singur în ciuda tuturor laudelor și complimentelor, că voința ta e paralizată. Acesta e înțelesul cuvintelor »sărac cu duhul« și cine le-a pătruns odată să se pună imediat pe muncă, care aduce cu sine îmbogațirea sufletească. Când vom dobândi odată *sănătatea sufletului*, laudele și complimentele seducătoare nu ne vor mai putea strică, pentru că atunci vom fi convinși, că numai prin *munca proprie* putem da înainte. Trandafirii numai prin un procedeu greoi își degajează parfumul, zgura numai prin munca grea și prin focuri mari se deslipește de aur, dar mai greu se lămurește totuș omul. Să cere o vieță familiară curată și sănătoasă, o școală inteligentă și energică, o biserică nobilă în concepții, aspră în mijloacele educative și la urma urmei o voință tare, ca să poți face din ființă ce poartă numele »om« într'adevăr om după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Unde lipsesc unul sau toți factorii amintiți, cari pot să transformeze omul și să elimineze din el tot ce e ordinar și josnic, acolo nu vom putea găsi suflete active, dornice de muncă și înaintare, ci numai tângire și închipuire bolnavă.

Idealul unui om sănătos la minte și inimă deci nu poate fi nici-ăcum culegerea de laude și complimente din partea semenilor săi, ci luptă cu sine însuși și munca grea pentru lămurirea și în-sănătoșarea sufletului său. Fiește-care să avem ca ideal nu numai bunăstarea materială ci și bunăstarea sufletească!

Cu cât ne vom câtiga mai multă lumină, mai multă simțire curată și putere de voință, cu atât merităm mai mult dreptul de a ne numi oameni și cu cât suntem mai trândavi și mai

închipuiți cu atât pierdem în măsură mai mare dreptul acesta.

Să fim »săraci cu duhul« atât intelectualii cât și poporul, să nu căutăm să ne înfrumșetăm starea adevărată, a sufletului prin fraze, ci să o recunoaștem așa cum e de fapt. Să căutăm să ne desbrăcăm de *năravurile noastre zilnice*; cari ne aduc aminte de povestea lui Esop, spusă la începutul acestor șire. Numai și numai *munca onestă și cultura* poate să mântuiască un popor și să-l ducă la fericire.

Avem un factor puternic de creștere și cultură: biserica.

Doară să nu așteptăm dela biserică, »voturi« și complimente, ci o operă de lămurire și întărire a sufletului nostru. Să jertfim nu vorbe, ci bunuri materiale pentru biserica noastră, ca cu atât mai ușor și mai bine să-și poată săvârși aceasta muncă a ei de a lumina și a întări sufletele noastre. Singură biserica ne poate da cea mai mare comară, ce este pe pământ: *curenția și sănătatea sufletului*. Numai biserica e în stare, cu virtutea darului, tainelor și învățăturilor ei preînțelepte primite dela Hristos, să croiască din noi, cei amestecați cu atâta zgură, oameni cu mintea și inima la loc.

Biserica curățindu-ne sufletele de patimile urâte, ne va face mai sociabili, pentru că e un fapt cunoscut, ca însușirile cele bune adună pe oameni și îi fac capabili de muncă și progres, pe când însușirile rele împrăștie oamenii în toate părțile și demolează instituțiunile de cultură.

Să jertfim deci cu plăcere pentru acoperirea lipselor bisericii noastre, și să nu uităm, că până când va fi săracă și slabă biserica noastră și noi, copiii ei, vom tânji în sărăcie sufletească amară. Să ne învățăm să jertfim mai mult și mai cu voie pentru lucrurile bune, decât pentru lucrurile rele.

Zero.

Învățământul primar al aritmeticei în lumina pedagogiei moderne.

de *Ascaniu Crișian* prof.

— Urmare. —

Să ne uităm acum întrucât contribuie învățământul primar, așa după cum se săvârșește el azi, la formarea unei concepții de viață mai reale, mai conglăsuitoare cu realitatea. Dacă urmărăm cu atențiune învățământul intuitiv, pe care școala primară pune azi un deosebit pond, ne vom convinge ușor, că lucrurile supuse întuirii sunt judecate în deosebi după valoarea lor cali-

tativă, observându-li-se aproape numai însușirile caracteristice și părțile lor constitutive. Învățătorul pe baza acestor observări — adeseori lipsesc și acestea — desvoaltă noțiunea principală, la care ici colo se adaug și relațiuni cauzale. Înțelegerea realității din punctul de vedere al mărimii e neglijată total, sau în cele mai bune cazuri e pusă în planul al doilea ca ceva neînsemnat și inutil. Vaca are două coarne, două urechi, doi ochi, un cap, o coadă, patru picioare, iată la ce s'a redus înțelegerea acestui obiect natural sub raportul numeric. Oare rezultatul material n'ar fi 'cu mult mai mare și mai bogat în fructe, dacă nu ne vom feri a comunica din acest prilej copiilor, fie aceștia chiar și dela oraș, câți litri de lapte putem aproximativ aștepta dela o vacă, s'au cam ce pond are ea după tăiere, care îi este prețul azi, sau cât nutreț consumă ea pe zi — firește toate la timpul și în forma convenită. În orele de geografie copiii au prilejul nu odată să audă, că în regiunile cutare ale țării e în floare cultura vitelor. Dar dacă am vol să înțelegem aieva, ce vrea să spună acest fapt, dacă, nefiind mulțumiți numai cu niște sunete goale de cuvinte, am cercă să pătrundem în realitatea lucrului, această trebuință sufletească n'am putea-o satisface, decât lămurind chestiunea și din laturea ei matematică. Această procedură ar trebui pe viitor urmată pretutindeni. Să nu le prezentăm copiilor nici un lucru fără ca în acelaș timp să-i apreciam și valoarea lui cantitativă. Firește nu în senzul ca elevii să fie încărcăți cu »material« cât se poate mai mult, ci mai degrabă în acela, ca numerii să lămurească mai bine reprezentarea și să prezinte în adevăratul efect de lumină importanța diferitelor lucruri și fenomene. E adevărat, în învățământul geografiei și al științelor naturale,¹⁾ ideea aceasta a început deja să și elupte dreptul de existență, se poate observa tot mai lămurit tendiția, ca de-odată cu aprecierile calitative să nu se negligeze nici considerațiunile numerice, cărora în timpul mai nou le dau o deosebită expresie reprezentările grafice (diagramele). Dar dela un triumf al acestei idei pe toată linia suntem încă foarte departe, mai ales când e vorba de învățământul primar. Căci acest principiu atât de productiv trebuie pe deoparte să pătrundă aproape toate ramurile instrucției începând cu geografia și științele naturale, până la fizică, economie, igienă și istorie, pe de altă parte trebuie să străbată ca un fir roșu toate treptele învățământului primar. Nu e suficient a lămurii și a face pe copii să înțeleagă lucrurile și fenomenele, cari alcătuiesc vieța din

¹⁾ Nu vorbesc de școala noastră primară, unde învățământul despre natură e redus la cel mai trist rol de cenușotcă.

launtru și a naturii numai sub unghiul de vedere al calității, pretutindeni trebuie să se practice și observarea cantitativă. Trebuie să disciplinăm mintea copilului în așa fel, ca acesta să nu calculeze numai atunci când i-se dă o temă, ci totdeauna și la toate obiectele de învățământ, de câte ori calculul e chemat să clarifice mai bine chestiunea. A calcula nu înseamnă a avea în degetul mic tabela înmulțirii, sau regula împărțirii frângerilor. Stăpân pe tainele calculării poate fi numai acela, care știe să judece lucrurile și fenomenele vieții după raportul lor de măsură. Vom zice dar: *problema adevărată a matematicii deja în școala primară nu poate fi alta decât împărțirea unei culturi matematice.* Căci odată ce ne-am obișnuit să vedem în aproape toate ramurile învățământului primar, afară de probleme calitative și alte de natură cantitativă, va se zice probleme matematice, am așezat temelii de granit ale culturii matematice, care pe lângă faptul că poate înregistra însemnate rezultate practice, dispune de un bogat izvor de valori etice și estetice superioare. Spre împărțirea acestei culturi matematice trebuie să țintească învățământul aritmeticii deja în școala primară, iar tehnica, îndemânarea la calculat, va trebui să treacă în planul al doilea, drept ceva ce între astfel de împrejurări și așa rezultă dela sine ca un câștig secundar.

O obiecțiune ni-s'ar putea aduce, anume, că locul matematicii e în școlile superioare, școala primară n'are să facă matematică. Unul însă care judecă astfel, nu poate fi în clar cu noțiunea culturii matematice, de vreme ce după părerea lui matematica se începe abia cu algebra, o abstracțiune de un grad mai superior. Acest fel de-a judeca nu se poate susține; cultura matematică mai degrabă își ia începuturile deja acolo, unde se dobândesc cele mai elementare raporturi cantitative cum sunt noțiunile »mai mult« și »mai puțin«, iar odată admis acest lucru, nimic nu ne poate împiedeca a vorbi și la elevii școlilor primare de o cultură matematică.

Rezumând cele spuse urmează: fiind cultura matematică unica dar sigura pârghie pentru formarea unei concepții de viață mai potrivită felului ei de-a fi, învățământul aritmeticii trebuie să intre în serviciul acestei culturi, ca un prețios mijloc pentru dobândirea ei. Problema aritmeticii în școala primară nu mai poate fi meșteșugul de-a calcula, ia mai degrabă trebuie să împărțască bazele pentru o înțelegere matematică a lucrurilor și fenomenelor din natură și viața omenească.

Rezultatele pe cari le va putea repurtă instrucția făcută în acest sens vor fi neprețuit de mari. Elevii se vor obișnui a judeca lucrurile din împrejurimea lor și fenomenele cari se pe-

trec înaintea ochilor lor, și după valoarea lor cantitativă, iar părăsind școala vor duce cu sine o concepție de viață mai adecvată realității. Se vor obișnui a vorbi în cifre, apreciind distanța în kilometrii, volumul în litrii, câștigul, pierderea și alte noțiuni comerciale în % -e, producțiile realizate în diferitele măsuri de volum și greutate, iar mai presus de toate își vor da seama de adevărata valoare a banului. Simțul calm al realității va ajunge să fie sfătuitoarea lor cel mai vrednic de încredere, de câte ori împrejurările vieții îi silesc la acțiuni. Urmarea va fi o mai rațională întocmire a vieții, care culminează în principiul: a produce cu mijloace cât mai puține rezultate cât se poate mai mari. Teama și neîncrederea, pe care o poți observa azi la țaranul român, de câte ori e vorba, să se apuce de un lucru mai mare, va ceda locul unei porniri firești spre realizarea de întreprinderi și acelei încrederi în puterile proprii, care singură poate să ducă la izbândă. Cu timpul matca în care viața lui își face cursul i-se va părea prea îngustă, ca o necesitate internă va simți trebuința unei organizări economice, pentru o cât mai deplină exploatare a naturii în mijlocul căreia trăiește. Treptat va începe astfel să prindă în mintea sa rădăcini tot mai adânci ideea »tovarășilor«, ideea ca prin acțiunea comună, prin munca la oaltă a tuturor acelor cari au aceleași interese, diferitele roluri economice să fie însumate într'o unitate organică și îndeplinite după un plan bine chibzuit. Învățătorul sau preotul, care în idealismul său va cercă să traducă în faptă cunoștințele sale despre viața cooperativă, va afla aici terenul prielnic și nu se va potigni de acel conservatism inert, care zădărnicește orice intenție bună.

De-o importanță tot atât de mare vor fi *izbânzile morale* pe care le va putea încreșta la răboj această regenerare conștientă a vieții. Poporul dela sate, îndată ce va ști să prețuiască banul mai bine decât acum, se va obișnui la *crufare*, virtutea din care va răsări cu timpul îndemnul spre o viață morală mai avansată. Când decepțiile, cari isvoresc în mod firesc dintr'o falsă înțelegere a vieții, nu vor mai fi la ordinea zilei, cum durere sunt ele azi, când mizeria, izvorul tuturor degenerărilor morale excesive, nu va mai bate la poarta țaranului nostru, acesta va ajunge să privească religionea în adevărata ei lumină, însușindu-și o concepție religioasă mai deamnă de idealismul creștinismului.

Astfel cultura matematică, alcătuiind o concepție despre viață mai congruentă cu realitatea, realizează o stabilitate în echilibrul facultăților sufletești, o armonie, care în afară se va resimți sub forma unui productive reînvieri sufletești.

Doi ani de luptă

pentru biserica ortodoxă în districtul
Hălmaگیului (1752—1754).

De: *Dr. Silviu Dragomir*, prof.
(Urmare).

Decretul din 10 Iunie 1752 ne oferă un bun prilej de a cunoaște intențiile cercurilor din Viena față de Românii din Hălmaگیu, pe când, de altă parte, și în acest act prea înalt politica de catolicizare cu forța își caută refugiu la măsuri de îndreptare, cari în loc să asigure libertatea religiei ortodoxe, dedau un indemn nou prozelitizmului, pentru asuprașirea ei. Fenomenul acesta nu prezintă ceva neobișnuit în istoria politicii inaugurate în Ardeal de la începutul veacului XVII¹⁾, ci contribuie numai, cu o nouă dovadă, pentru a ne lămuri situația foarte dificilă a bisericii noastre, care urmă să-și elupte dreptul de viață, sub acest regim intolerant.

Regina Maria Terezia aduce la cunoștință, în decretul amintit, guvernului din Ardeal, că a ascultat rugarea mitropolitului Pavel Nenadovits și a permis vicarul episcopesc din Arad să viziteze clerul și bisericile „neunite” din districtul Hălmaگیului. Se vede deci, că regina acordă și permisiunea aceasta numai în urma intervenției făcute de mitropolitul sârbesc. Dar condițiile, pe cari le puse, erau așa de grele, încât nu făgăduiau nici o îmbunătățire a stărilor religioase din Hălmaگیu. Regina porunci adevărat guvernului, ca nu cumva să permită vicarului episcopesc din Arad de a-și extinde vizitațiunea și la clerul și poporul, care a primit deja unirea, nici să nu încerce de-a intra în legătură cu ei, dar nici asupra Transilvaniei să nu-și asume vre-un drept de jurisdicție. Iară dacă ar veni cineva, de acolo, pe față ori în ascuns, pentru afaceri religioase, vicarul să nu-l primească, ci să-l respingă îndată.

Aceste, spune decretul, s'au comunicat și mitropolitului Nenadovits, din ceace ne putem convinge, că rugarea sa de-a face o reviziune a procedurii ilegale săvârșite de vicarul unit, nu fu considerată. Dimpotrivă, guvernul din Viena li privea pe toți, cari au fost induși în listele lui Petru Aron, de *uniți de bună voie* (proprio motu), pe cari i-a luat sub scutul său „binevoitor”. Față de Românii din Hălmaگیu se pregătea deci prin faptul acesta aceeași politică de o rară istețime, pe care o făcuseră catolicii în Ardeal, în proporții mai mari, de la 1698 și până în aceasta vreme. Românii fură declarați și aici, ca și în Transilvania, de uniți, impunându-le lor sarcina grea, aproape imposibilă, de-a dovedi, că ei nu sunt și nu au fost niciodată uniți. Astăzi ni-se pare paradoxă afirmațiunea noastră, dar lupta Românilor din Ardeal ne arată ce obstacole știă să pună birocrația catolică în calea desvelirii unui adevăr elementar. Trecerea „de la unire la schismă” era absolut oprită, iar dacă cineva încerca să dovedească, că nu-i unit și că nici nu a fost niciodată prozelitul bisericii catolice, era tras în judecată și pedepsit pentru „agitare ori răscoală împotriva poruncilor Majestății Sale.”

Măsurile acestea se puseră în aplicare și față de Românii din districtul Hălmaگیului. Regina provoacă adevărat, în decretul din 10 Iunie 1752, pe guvernul din Ardeal să fie cu ochii în patru, ca nu cumva să se nască vre-o turburare în popor, cu prilejul vizitațiunii. Guvernul să ia apoi seama și să oprească, în chipul

¹⁾ Marczali H. Magyar Történelmi Életrajzok : Mária Terezia p. 196 și urm.

cel mai strict, orice atingere a vicarului episcopesc din Arad cu Românii uniți, dar să nu i-să pună nici o piedecă, dacă va vrea să-și îndeplinească funcția între neuniți. „Deoarece însă, câți-va preoți, primari și comunități s'au lepădat de schisma grecească și au primit sfânta unire, vă veți da silința, spune regina, să se procedeze cu grije, ca nu cumva aceia, cari poate de bună voie și liber n'au îmbrățișat unirea, să fie constrânși cu puterea la aceasta ori să fie scoși cu forța de sub jurisdicțiunea episcopului din Arad. Dar de altă parte, să nu se permită nici acelor, cari au primit din propriul lor indemn și ulterior unirea, de a se întoarce la schismă.” Pe acești din urmă li va înzestra regina cu aceleași drepturi și beneficii, *ca și pe Românii uniți din Transilvania.*

Instrucțiunile speciale din decretul amintit, adresate către guvern sunt numai o învoire a poruncilor date în înțel sul acesta, și mai înainte. Maria Terezia declară, că vrea să susțină și să protejeze bisericile unite, în privilegiile și beneficiile împărțite de predecesorii ei ori de ea însăși, dar nu va permite, și nici nu va suferi nepedepsită nici o întoarcere îndrăzneată la „schismă.” „Intențiunea ei cu toate acestea nu e ca să se aplice forța în afacerile religioase, ci dorește ca ele să se rezolve cu mijloace blânde și pașnice. Așadar, dacă cineva din poporul schismatic al Românilor nu ar vrea să primească unirea cu sfânta biserică romano-catolică, să nu fie supărați, cu atât mai puțin să fie constrânși la aceasta, câtă vreme își țin legea în pace și evită de-a amâgii pe alții, ori de-a ațâța turburări. Leice vor produce turburări, răzvrătiri și mișcări ilegale sunt a se pedepsi, în chipul cel mai riguros, dar nu din cauza religiei lor, ci ca unii cari au tulburat liniștea publică și au călcat poruncile regești.”¹⁾

(Va urma).

Învățământul scrisului și al cetitului.

De: *Iosif Moldovan*, inv.-dir.

(Continuare).

Prelegerea a VI-a.

Desvoltarea sunetului c.

Ionel avea în curte și un cocoșel drăguț. Cocoșelul se siliă să învețe să cânte de la cocoșul cel mare. S'a suit și el pe gunoiu ca tatăl său. Începू se bată din aripi. Întinde grumazul. Cască ciocul. Toate fură însă în zadar. El fiind prea mic și slăbuț abia putea cărați cam așa: ccc! Ionel se uită cu plăcere la silința cocoșelului. În chip ne arată cu mâna, cum cască bietul cocoșel ciocul, când se siliă să cânte.

Arătați și voi ca Ionel, cum cască cocoșelul ciocul și spuneți cum cârăia.

(Facem pe tablă un unghiu în forma ciocului deschis, sau a degetelor, cu cari ne arată Ionel deschiderea ciocului, zicând:)

Așa cască cocoșul ciocul când vrea să cânte. De câte ori vom vedea semnul acesta, ne vom aduce aminte cum cârăia cocoșelul.

Imbinarea sunetelor în cuvinte.

La intuiția făcută la începutul prelegerii ultime, copiii au văzut în carte icoana icului și a acului. De sine înțeles învățătorul nu va întrelăsa ocaziunea de a schimba cu școlarii câteva cuvinte privitor la forma, materia și folosul practic al acestor lucruri.

¹⁾ Colecția lui Rosenfeld. Decretul acesta l-a publicat în întregime Bunea în o. c. p. 72—73.

Acum după ce am dezvoltat și tratat sunetul **c** după toată forma prescrisă și am ajuns la aplicarea practică, nu ne mulțumim numai cu aflarea literii tipărite în carte și scrierea celei scrise pe tablă, ci făcând un pas mai departe către scopul urmărit, vom încerca a forma cuvinte prin imbinarea vocalelor deja bine cunoscute, cu **c**. prima consonantă dezvoltată.

Procedura la început va fi următoarea:

Scriem pe tablă, în ordinea dezvoltării, toate literile cunoscute. Arătându-le cu un baston, școlarii vor pronunța, una câte una, sunetele corespunzătoare

Acum vom zice școlarii să rostească pe **i** (pe care-l arătăm cu bastonul) lung, până când vom ajunge cu bastonul la alta literă așa:

i u o a e c.

La prima încercare cepii vor fi deja în clar cu scopul urmărit, cunoscând noțiunea icului din intuițiunea făcută.

Continuăm procedura tot așa începând dela a:

i u o a e c.

Acum fără frică de ori-ce greutate, scriem pe tablă cuvintele: **ic, ac**, și copiii vor rosti împreună sunetele.

Cuvintele aceste le vom ceti cu copiii și din carte, apoi li punem să le scrie mai de multe ori și pe tablă

Prelegerea a VII-a.

Dezvoltarea sunetului **n**.

Ionel a uitat să-și șteargă nasul. Mamă-sa l-a prins cu două degete și l-a scuturat bine de nas zicând: „E rușine să umbli cu nasul murdar, măi copile!” Ionel, strâns cu nasul între două degete, nu putea să răspundă, numai năvăia așa: **n n n!**

Arătați-mi toți cum a strâns mama cu cele două degete nasul lui Ionel și cum năvăia Ionel cu nasul strâns!

(Pe tablă facem forma a lui **n** tipărit zicând:)

Iată cele două degete cu cari a strâns mama pe Ionel de nas. De câte ori vom vedea semnul acesta, ne vom aduce aminte cum năvăia Ionel cu nasul strâns.

La aplicarea practică formăm cuvintele **un** și **an** și le așezăm în raport logic cu cuvintele din prelegerea premersă).

Prelegerea a VIII-a.

Dezvoltarea sunetului **m**.

Înainte de a mulge vaca, mama slobozise vițelul să sugă. „Ia trage vițelul dela vacă, — zise mama către Ionel, — o fi supt destul.” Ionel prinde funia dela grumazul vițelului cu cele trei degete mai lungi dela mână și se silește a trage vițelașul. Vaca începuse să mugească: **m m!**

Arătați-mi cum a tras Ionel funia cu cele trei degete și cum mugea vaca!

(Pe tablă facem forma tipărită a lui **m** zicând:)

Iată cele trei degete cu cari a tras Ionel funia! De câte ori vom vedea semnul acesta, ne vom aduce aminte cum a mugit vaca după vițelaș.

(La aplicare vom forma cuvintele **am** și **om** și vom procedea precum am zis în prelegerea premersă).

(Va urmă).

Ecce homo.

Dr Nicolae Brânzeu răspunde pe limba lui nevinovată la lămuririle, ce le-am dat publicului nostru asupra apariției revistei dsale în Arad, declarând de minciuni toate câte s'au scris în „Biserica și Școala”. Ci că nu-i foaie de propagandă unită, nu i-s'a denegat odată lipărirea la „Concordia” pe motiv de tendență subversivă, nu a cerut recomandare dela P. S. domn episcop din Arad, iar dacă acum se desminte nu o să-l doară capul. Acum a devenit de prisos.

„Resping deci cu scârbă — zice dumniai — toate minciunile din „Biserica și Școala”. Declar din nou, că scopul meu nu e, a face propagandă unită; *dacă însă foaia în sine va face, nu voi fi eu vina.* N'am c.

face dacă credincioșii diecezei Aradului nu se nutresc din „Biserica și Școala”, ci aiurea caută sfarmăturile de pâine, de cari au lipsă; nu sunt eu vina, că în lipsa îngrijirii de nutremântul spiritual al poporului, în dieceza Aradului s'au înstrăinat mai muți de biserică „ortodoxă” și s'au făcut pocăiți”. Cu alte cuvinte aprind casa și nu e vina mea, dacă arde și satul; eu am venit să hrănesc pe cei arși cu hrana sfintei uniri. Dar și mai lămurit continuă: „Da noi suntem uniți. Fivor în foaia noastră și lucruri, cari privesc credința unită. Poporul va cunoaște adevărul. Dar așa mare lucru e aceea? Oare nu prin unire a răsărit lumina Românilor? Oare nu unirea e puntea între noi și cultura apuseană, prin care ne-am întărit față de primejdia slavă? Oare așa mare primejdie e unirea pentru neamul românesc, când este altă primejdie, care li amenință vieța: moscovitismul? Se înțelege, pentru anumiți oameni ar fi primejdie unirea, căci s'ar stirpi multe — multe: de aceea nici nu se sfiesc a spune, cum a spus-o un preacucernic acum câțiva ani la o adunare din București: Românul mai bucușos se face Turc, decât unit! Popa acela din inimă o fi grăit, dar poporul lui Dumnezeu cu minte sănătoasă totuși altcum s'ar gândi, dacă ar fi vorba: să se facă Turc, moscovit ori unit?!” Implicat dară noi am fi moscovitii și numai unirea ar fi puntea, prin care ne-am întări poporul față de primejdia slavă. Am înțeles.

Va să zică Dr. Nicolae Brinzeu nu a venit la Arad ca se facă propagandă unită, decât se salveze oile rătăcite ale bisericii ortodoxe și pe de-asupra mai asmuțată contra caracterului ei oriental. Vrea să zică: a fi oriental este identic cu a fi moscovist, în urmare primejdios pentru țară. Peci dară..!

Ecce homo!

CRONICA.

Necrolog. Ioan Droc, protopresbiter gr.-or. emeritat, fost primul protopresbiter al tractului Mercurei, asesor în Consistorul metropolitan, membru fondator al „Asociațiunii pentru literatură și cultura poporului român”, membru al fondului de teatru român și altor instituțiuni culturale, prezident al Direcțiunii „Casei de păstrare din Mercurea” etc. etc. a abortit în Domnul Duminecă în 15/28 Ianuarie a. c., la 9 ore a. m., după scurte suferințe, împărtășit cu sf. Taine, în anul 80-lea al etății, al 55-lea al fericitei sale căsătorii și al 53-lea al preoției. A fost înmormântat Marți, în 17/30 Ianuarie. Ioan Droc a fost unul din oamenii pe cari i-a ridicat Șaguna; a testat bisericii 94.000 Cor. și a lăsat spre scopuri de binefacere cea mai mare parte a averii sale. Caracteristic pentru spiritul defunctului protopresbiter este și faptul, că celor 74.000 Cor., cari le-a lăsat Consistorului arhidiecezan din Sibiu, nu le-a dat o mențiune, ci a lăsat la buna chibzuire a Consistorului cum va întrebuița banii.

— Părintele *Iosif Roxin* paroh în Ciumeghin, cu inima înfrântă de durere, aduce la cunoștința rudeniilor și cunoscuților trecerea la cele eterne a soției sale *Ana Roxin*, n. Nadra originară din Giula, întâmplată în Ciumeghin la 18/21 Ianuarie 1917, în etate de 66 de ani.

— *Cristina Ursu* n. Popovicin, împărtășită fiind cu taina s. cuminecături, a murit Luni în 16/29 Ianuarie a. c. în etate de 78 ani. S'a înmormântat Miercuri în 18/31 Ianuarie a. c., în sf. biserică din Curtici, în cripta familiară, spre vecinică odihnă.

Fie-le țărâna ușoară și memoria binecuvântată!

Poșta redacției.

După încheierea foi am primit sub plic un Nr. din „Calea Vieții“ pe a cărui margo stă scris așa: „Onorată Redacție, la art. DV. 15/28. Ian., pe baza § 20 art. de lege XIV din 1914, rog spre știrea cetitorilor DV. publicarea următorului răspuns“. Anunțul acesta nu este iscălit, presupunem însă că e scris de Dr. Nicolae Brânzeu, carele a scris răspunsul pentru „Biserica și Școala“ și așa fără a mai aștepta o cerere formal iscălită, cu plăcere o publicăm în Nrul viitor, căci și nouă ne este mai convenabil să fie cunoscută toată litera scrisă de dânsu. despre noi.

Concurs.

Pentru îndeplinirea postului de învățator dela școala conf. sională ort. rom. Pomerău-Spinuș (Kispapmező-Tösfalva) protopresbiteratul Beiuș se publică concurs cu termen de 30 zile dela prima publicare în foaia oficioasă pe lângă următoarele venituri:

1.) Grădina școlii cu un venit de 40 cor. 2.) 14½ cubule bucate à 10 cor. de tot 152 cor. 3.) Bani gata 220 cor. 4.) 6 st. lemne à 20 cor. de tot 120 cor. 5.) Venite cantorale 40 cor. 6.) Toată casa una porție fân și paie: 60 cor.

De locuința învățătorului se va îngriji comuna parohială, — sala de învățământ fiind nouă și corespunzătoare; asemenea se va cere în viitor și întregirea dela stat.

Cei-ce doresc a ocupa acest post sunt avizați că cererile lor, ajustate în regulă și adresate comitetului parohial din Pomezău-Spinuș, să le înainteze P. On. oficiu protopopesc în Beiuș, având dânsii a se prezenta la sf. biserică spre a-și arăta desteritatea în cântare și tipic.

Dat din ședința comitetului parohial ținută în Spinuș la 7/20 Ianuarie 1917.

Aurel Cotuna,
preș. com.

Crăciun Bunce,
not. com.

În conțelegere cu: Moise Popoviciu, adm. ppesc.

—□—

1—3

Pentru îndeplinirea parohiei de cl. III Ferice (ppiatul Vașcăului) în baza încuviințării Ven. Consistor eparhial orădan de sub Nr. 631/914 se escrie concurs cu termen de alegere 30 zile dela prima publicare în organul oficios, pe lângă următorul beneficiu:

1. Pământ parohial de 5 holde 49 st. □ fânaț. 2. Uzufuctul intravilanului bisericesc. 3. Câte 30 litre cucuruz sfărmat dela fiecare (161) număr de casă, dintre cari cucuruzul dela 31 numeri formează competența cantorului. 4. Stolele îndatinate. 5. Intregirea dela stat.

De cvartir preotese deocamdată servește edificiul școlii, iar pentru cazul, când preotul ar fi avizat la altă locuință, comuna bisericască se obligă a contribui la chiria cvartirului cu suma de 120 cor. anual.

Preotul va suportă dările publice după pământul parohial și va prevedea catehizarea fără altă remunerațiune.

Reflectanții la această parohie având a se arăta poporului cu observarea dispozițiilor regulamentare, își vor înainta petiția de concurs instruită cu docu

mentele necesare și adresată comitetului parohial de aici, — oficiului ppbiteral al Vașcăului în Kőszvényes, p. u. Kisszedres.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: Vasile Nicoruția, vicar ppesc.

2—3

—□—

Pentru îndeplinirea parohiei de cl. III Seliște V. devenită vacantă prin decedarea parohului Ilie Bursașiu, în baza încuviințării Ven. Consistor eparhial orădan cu Nr. 1986 B 1916, se escrie concurs cu termen de alegere 30 zile dela prima publicare în organul oficios. Beneficiul e:

1. Bir preotesc dela fiecare număr de casă (în prezent 180) câte 15 litre cereale. 2. Stolele îndatinate. 3. Intregirea dotațiunei dela stat.

De locuință se va îngriji alesul, care va prevedea totodată și catehizația elevilor dela școala primară fără altă remunerațiune.

Doritorii de-a ocupa această parohie își vor înainta petiția de concurs instruită regulamentar P. O. oficiu ppesc al Vașcăului în Kőszvényes p. u. Kisszedres, având a se prezenta în termenul concursual la sf. biserică din loc pentru a-și dovedi desteritatea în cele rituale.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: Vasile Nicoruția, vicar ppesc

2—3

—□—

Pentru îndeplinirea parohiei de cl. III Poiană, tractul ppesc Vașcău, se escrie concurs cu termen de alegere 30 zile dela prima publicare pe lângă următorul beneficiu:

1. Casă parohială cu grădină de legume. 2. Stolele obicinuite 3. Intregire dela stat.

Catehizarea elevilor dela școala primară o va prevedea alesul, care în schimb va beneficia dela 140 numeri de casă 15 litre de grâu și 15 litre cucuruz sfărmat, care în caz de lipsă se poate răscumpără cu prețul curent al cerealelor.

Reflectanții la această parohie sunt poftiți să și înainteze petiția de concurs instruit regulamentar oficiului ppbiteral în Kőszvényes p. u. Kisszedres, având a se arăta poporului cu observarea strictă a dispozițiilor în vigoare.

Comitetul parohial

În conțelegere cu: Vasile Nicoruția, vicar ppesc.

2—3

—□—

Asigurat ajutorul de stat prin rezoluțiunea Inaltului Minister de culte și instr. publică de dno 30 Nov. 1916 Nr. 98007 la salariul învățătoresc-cantorala dela școala Drăgănești-Belegeni se publică concurs cu termen de 30 zile, pe lângă următoarele:

1. Dotațiunea locală: a) Dela Drăgănești 100 cor. bani numărați din cassa culturală; din pământul parohial porțiunea cantorală și venitele cantorale conform actului de dotațiune. b) Dela Belegeni 200 cor. în număr.

2. Locuință confortabilă și grădină de legume.

3. Ajutorul de stat conform legii, asigurat.

4. Inv.-cantorul va plăti toate dările publice ce cad după porțiunea cantorală din pământul cantoral.

5. Alesul întru îndeplinirea agendelor sale are a se conforma regulamentulului școlar.

Drăgănești, la 2/15 Ian. 1917.

Dr. V. Fildan, paroh
pres. com. parohial.

În conțelegere cu: Vasile Nicoruția, vicar ppesc.

2—3 gr.

—□—

Pe baza rezoluțiunii ministeriale Nr. 1806 B. 916, pentru îndeplinirea parohiei **Bogeu** (Bozsaly), prin aceasta se publică concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Parohia este de **clasa III-a**.

Venitele acestei parohii sunt:

1. Casă parohială cu toate supraedificătele.
2. Intravilan cu comput anual 10 cor.
3. Pământ extravilan de 10 holde a 1200 st. în p.
4. Bir dela fiecare casă 30 litre cucuruz sfărmat.
5. Drept de pășunat pentru 16 vite.
6. Stolele uzuat după calculul celor 5 ani din urmă.

7. Intregirea din partea statului.

Alesul va avea să supoarte toate dările publice precum să provadă și catehizarea elevilor din parohie, fără altă remunerațiune.

Reflectanții la aceasta parohie să-și trimită cererile concursuale ajustate cu documentele de calificățiune și cu atestate despre eventualul servici de până aci și adresate comitetului parohial din Bogeu (Bozsaly) oficiului protopresbiteral din Oradea-mare, iar dânsii să se prezinte cu stricta observare a dispozițiunilor regulamentare pentru a-și arată desteritatea în tipic și oratorie.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrieu Horvath*, protopopul Orăzii mari. 3—3

Pentru îndeplinirea postului învățătoresc din **Satulbarb** (Ujbártfalva) se escrie concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Emolumentele sunt următoarele:

1. În bani gata 548 cor. Intregirea salariului se va cere dela stat
2. Scripturistica 10 cor.
3. Pentru conferință diurnul staverit de superioritate.
4. Dela înmormântări mari 2 cor. Dela înmormântări mici 1 cor.
5. Cvarțir corăspunzător, de a cărui curățire întregă se va îngrijit alesul și grădina de legume.
6. Învățătorul ales, este îndatorat să conducă strana în sf. biserică, să instrueze elevii și adulții în cântările bisericesti, să-i conducă și supravegheze la sf. biserică, fără altă remunerațiune și să provadă în parohie cantoratul.

Reflectanții la acest post sunt poștiți a se prezenta în vre-o duminică ori sărbătoare în biserică spre a-și arată desteritatea în cântare și tipic.

Cererile concursuale au să fie însoțite de următoarele:

- a) Extras de botez.
- b) Diplomă învățătorescă. Dacă respectivul a absolvat la institut străin, e obligat să alătore atestat de calificățiune din limba română, cântări bisericesti și tipic.
- c) Atestat de apartinență.
- d) Atestat de conduită.
- e) Eventuale atestate de serviciu.
- f) Declarație referitoare la serviciul militar, întru cât e asentat și și-a îndeplinit sau nu serviciul militar.

Cererile de concurs astfel instruite se vor adresa comit. par. din Satulbarb, și înaiute la Prea O. Oficiu protopopesic al Orăzii-mari, în termen regulamentar.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrieu Horvath* protopopul Orăzii mari. 3—3

Pentru îndeplinirea postului de învățător-cantor la școala confesională ort.-română din **Bogeu** (Bozsaly), se publică concurs, cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul diecezan „Biserica și Școala”.

1. Plată din lada bisericeii 600 cor.
2. Cvarțir corăspunzător.
3. Stole îndatinate.
4. Pentru participare la conferințe, diurnele staverite de autoritățile superioare.
5. Intregirea dela stat.

Parohia se va îngrijit de încălzitul și curățitul salei de învățământ.

Alesul va avea să provadă și învățământul adulților, precum și strana și alte trebuințe cantonale, instruirea elevii în cântările bisericesti, conducându-i regulat la sf. biserică.

Reflectanții la acest post sunt poștiți a înainta recursurile ajustate cu documentele recerute, adresate comitetului par. din Bogeu, la P. O. oficiu protopopesic din Oradea-mare, având a se prezenta în vre-o duminică ori sărbătoare, la sf. biserică din loc, spre a se arată poporului, dovedindu-și capabilitatea în tipic și cântare.

Bogeu, la 1/14 Ianuarie 1917.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrieu Horvath*, protopopul Orăzii-mari. 3—3

În conformitate cu ordinul consistorial Nr. 1797 B. 1916, pentru îndeplinirea parohiei **Stracoș** (Isztrákos), prin aceasta se publică concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Parohia este de **clasa III-a**.

Venitele acestei parohii sunt:

1. Dela fiecare număr de casă câte o măsură de cucuruz sau prețul curent.
2. Două intravilane cam de 4 cubule de sămănătură și un șes pentru fân cam de 1/2 jugăr.
3. Stolele uzuat și anume pentru prohodul cel mare 10 cor., Istălp 2 cor., predică și iertăciuni 2 cor., evanghelia lui Lazar la groapă 2 cor., liturgie privată 2 cor., o feștanie 2 cor.

Darea erarială pentru pământul parohial, o va solvi alesul paroh, care se va îngrijit singur de locuință. Preotul are să catehizeze în parohie.

Cei-ce doresc a ocupa acest post sunt poștiți a se prezenta în termenul concursual în vre-o duminică ori sărbătoare în sf. biserică pentru a-și arată desteritatea în cântări, tipic și oratorie.

Concursele sunt a se adresa comitetului parohial gr.-ort. din Stracoș (Isztrákos) și a se înainta P. On. oficiu protopresbiteral gr.-or. român în Oradea mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrieu Horvath*, protopopul Orăzii mari. 3—3

În virtutea ordinului consistorial Nr. 2324 B. 916 pentru îndeplinirea parohiei din **Chișirid** (Kisürögd) devenită vacantă, se escrie concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în foaia oficioasă „Biserica și Școala”.

Parohia este de **clasa II-a**.

Venitele sunt următoarele:

1. Casă parohială cu grădină.
2. Folosința unei sesiuni parohiale (32 jughere catastrale).

3. Dreptul de pășunat și pădure după pământul parohial.

4. Birul preoțesc de la fiecare număr de casă, câte o măsură de grâu, iar de la cei fără pământ o măsură de cucuruz, sau prețul curent al acestora.

5. Stola îndatinată.

6. Întregirea dotațiunii dela stat.

Contribuțiunea erarială după pământul parohial o va suporta jumătate parohul ales, jumătate comuna bisericească. Preotul va avea să catehizeze regulat.

Reflectanții la acest post, au a se prezenta în termenul concursual în vre-o duminică ori sărbătoare în sf. biserică spre a-și dovedi destoinicia în cântări, tipic și oratorie.

Concursele ajustate sunt a se adresa comitetului parohial gr.-ort. român din Chișirid (Kisürögd) și a se înainta oficiului protopopesc gr.-ort. român din Oradea-mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopul Orăzii-mari. 3—3

În urmarea ordinului Ven. Cons. din Oradea-mare de sub Nr. 3440 B. 916, se publică concurs pentru îndeplinirea parohiei de clasa a II-a Sitani (Szi-tány), tractul Beiuș, devenită vacantă prin moartea preotului Ioan Cristea, cu termen de recurgere de 30 zile, dela prima publicare în organul diecezan „Biserica și Școala”, pe lângă următorul beneficiu:

1. Casă parohială cu intravilan.

2. Pământ parohial de 16 jughere.

3. Bir preoțesc câte 15 litri cucuruz sfărmat și una zi de lucru dela fiecare casă.

4. Stolele îndatinate.

5. Întregirna superioară dela stat.

Alesul va suporta toate dările după beneficiul său parohial.

Cei-ce reflectează la aceasta parohie sunt poștiți să-și înainteze resursele lor, adresate comitetului parohial pin Sitani oficiului protopopesc din Beiuș, iar în vre-o duminică ori sărbătoare, pe lângă observarea regulamentului, să se prezenteze în sf. biserică din Sitani spre a-și arăta desteritatea în cântare tipic și oratorie.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Moise Popoviciu*, adm. protopopesc. 3—3

Pe baza ord. consistorial Nr. 1805 B. 916 pentru îndeplinirea parohiei Bucium (Tökefalva) cu filia Topești, devenită vacantă, prin aceasta se publică concurs cu termen de 30 zile dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Venitele sunt următoarele:

A) Din Bucium:

1. Pământul, parte arător parte fânaț 32 jugăre catastrale și un intravilan,

2. Dela 60 numere câte $\frac{1}{2}$ vică cucuruz sfărmat, sau prețul curent.

3. Dela fiecare casă una zi de lucru.

B) Din Bucium:

1. Pământ, parte arător, parte fânaț 12 jugăre catastrale și un intravilan.

2. Dela 50 numere câte $\frac{1}{2}$ vică cucuruz sfărmat sau prețul curent.

3. Dela fiecare casă câte una zi de lucru.

Din ambele parohii, stola îndatinată.

4. Întregire dela stat, conform evaluațiunii preotului.

Darea erarială pentru pământul parohiei o solvește parohul.

Reflectanții la acest post, au a se prezenta în termenul defipt în vre-o duminică ori sărbătoare în sf. biserică pentru a-și arăta desteritatea în cântări, tipic și oratorie.

Concursele sunt a se adresa comitetului parohial gr.-ort. român din Bucium (Tökefalva) și a se înainta oficiului protopopesc gr.-ort. român din Oradea-mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopul Orăzii-mari. 3—3

Conform ordinului consistorial Nr. 1813 B. 916 pentru îndeplinirea parohiei Cotiglet (Köttiget) prin aceasta se publică concurs cu termen de 30 zile dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”

Parohia este de clasa III-a.

Venitele acestei parohii sunt:

1. Casă parohială cu 2 odăi și 1 culină grădina intravilan, 1 holdă catastrală și 10 jugăre pământ arător.

2. Bir preoțesc la loată casa 1 vică cucuruz sfărmat ori prețul curent precum și una zi de lucru cu mâna, ori prețul curent.

3. Stola îndatinată.

4. Întregire dela stat.

Darea erarială pentru pământul parohiei o solvește parohul. Preotul va avea să catehizeze regulat.

Cei-ce doresc a reflecta la acest post sunt îndatoraji a se prezenta în termenul concursual în vre-o duminică sau sărbătoare în sf. biserică, pentru a-și arăta aptitudinea în cântări, tipic și oratorie.

Cererile concursuale sunt a se adresa comitetului parohial gr. ort. din Cotiglet (Köttiget) și a se înainta oficiului protopresbiteral gr.-ort român din Oradea-mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopul Orăzii-mari. 3—3

Amăsurat ordinului consistorial Nr. 1812 B. 916 pentru îndeplinirea parohiei Hidișelul de jos (Almamezö) prin aceasta se publică concurs cu termen de 30 zile dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Parohia e de clasa III-a.

Venitele acestei parohii sunt

1. Uzufructul alor 7 (șapte) holde pământ; din care $\frac{1}{2}$ holdă e fânaț, restul e loc arător.

2. Stola legală; anume: Înormântare mică 2 cor, înormântare mare 8 cor., botez 1 cor., feștania 1 cor.

3. Întregire dela stat.

Preotul va avea să țină regulat catehizările la școlile din parohie.

Darea erarială pentru pământul parohiei, o solvește parohul, care se va îngriji însuși de locuință.

Cei-ce doresc a reflecta la acest post au a se prezenta în termenul concursual în vre-o duminică ori sărbătoare în sf. biserică, pentru a-și arăta desteritatea în cântări, tipic și oratorie.

Concursele sunt a se adresa comitetului parohial gr.-ort. român din Hidișelul de jos (Almamezö) și a se înainta oficiului protopresbiteral gr.-ort. român din Oradea-mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopul Orăzii-mari. 3—3